

TÖREKI ATTILA

A személyi bizonyítás nehézségei egy fegyveres rablás nyomozásában

A rablás büntett speciális bűncselekmény. A korábbi büntetőjogi kódexben (1978. évi IV. tv.) a vagyon elleni bűncselekmények közé sorolták, és különválasztása a nem erőszakos jellegű vagyon elleni bűncselekményektől csak elméletben létezett. A 2013. július 1-jétől hatályos új büntető törvénykönyvben (2012. évi C. tv.) a jogalkotó már egyértelműen elhatárolta más vagyon elleni bűncselekményektől azzal, hogy külön fejezetbe, a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények közé helyezte.

A vagyon elleni bűncselekményektől való elkülönítés és a külön fejezetben kezelés oka a védett jogi tárgy kettősségében rejlik, ami a tulajdon- és birtokviszonyok köre mellett a passzív alany élete, testi épsége és egészsége is. Rablás csak úgy valósulhat meg, ha az idegen dolog eltulajdonítása érdekében valaki ellen erőszakot, élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaznak, illetve valakit öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyeznek. A kettősség az elkövetési magatartásban is megmutatkozik, mivel szükségszerűen két, összekapcsolódó cselekményt kell megvalósítani, amelyek egymással cél-eszköz viszonyban vannak. A célcselekmény az idegen dolog jogtalan eltulajdonítása, amelynek érdekében eszközcselekményt kell végrehajtani, azaz valaki ellen erőszakot vagy minősített fenyegetést kell alkalmazni. A sorrendiség az esetek többségében így alakul, de a tetten ért tolvaj rablásánál ez megfordul. Az elkövető az eltulajdonítani kívánt dolgot már megszerezte, annak érdekében azonban, hogy azt meg is tudja tartani, valamely jelenlévő személy (többnyire az őt visszatartani szándékozó) ellen végre kell hajtania az eszközcselekményt.

Különböző elkövetési magatartások

A rablás bűncselekmények során az elkövető először többnyire fenyeget, de egyre jellemzőbb, hogy a követeléssel egyidejűleg fizikai erőszakot is alkalmaz a sértett ellenállásának vagy vonakodásának azonnali megtörésére. A megtámadott személy által elviselt atrocitás megnyilvánulhat fizikai sérelem

elszenvedésében, de a sértett minden esetben viseli a fenyegetés és a támadás egésze által okozott pszichikai sérülés következményeit is.

Leggyakoribb formája, amikor a sértett védekezésre kevésbé képes állapota (fiatalabb vagy éppen idősebb kora) miatt válik könnyen támadhatóvá. Ezekben az esetekben kevésbé elterjedt a fegyveres elkövetés, hiszen egyrészt a sértettek ellenállása sem akkora, hogy lőfegyverrel kelljen őket fenyegetni, másrészt az elkövetői minőség sem a fegyveres támadásokra berendezkedett körből kerül ki.

Az idős sértettek korából és testi, egészségi állapotából fakadó sebezhetősége miatt, illetve az elkövetők sokszor eltúlzott agresszivitása folytán, leginkább az ellenük irányuló támadásokban van benne egy élet elleni bűncselekmény lehetősége. Az ilyen esetek többsége az esti, éjszakai órákban magánlakásba behatolva történik. A házban az idős sértetten és az elkövetőkön kívül nem tartózkodik senki, így kisebb az esélye, hogy a támadókat bárki megzavarhatná, ez pedig több időt enged számukra, hogy alapos kutatást végezzenek, illetve hogy ezzel egyidejűleg az értékeket követelve a megtámadottat hosszabb ideig bántalmazzák. Emellett a sértettet általában megkötözve teszik magatehetetlenné, ami a száj betömésével, leragasztásával együtt magában rejt egy súlyosabb bűncselekmény azonnali bekövetkezésének lehetőségét, figyelemmel az idős emberek gyengébb fizikai tűrőképességére.

A rablás elkövetőinek agresszív viselkedése többnyire a személyiségükből fakad, de egyre gyakoribb, hogy kábítószer vagy más tudatmódosító szer hatása alatt követik el a cselekményüket, ennek következtében az általuk alkalmazott erőszak jóval túlmutat a sértett ellenállásának megtöréséhez szükséges mértéken, egyben elveszíti eszközcselekmény jellegét, mondhatni: öncélúvá válik.

A fegyveresen elkövetett rablás általában akkor jellemző, ha nem szimplán a sértett könnyű támadhatósága és az értékszerzés egyszerű módja kelti fel az elkövető figyelmét, hanem annak látható (ismert) anyagi jóléte vagy a támadott intézmény jellege miatt feltételezi, hogy nagyobb mennyiségű készpénz, illetve más, könnyen mobilizálható érték szerezhető meg. Ebben az esetben a viszonylag nagyobb ellenállás lehetősége (biztonságtechnikailag jobban védett hely, fegyveres őr, egyszerre több támadott személy) sem tartja vissza az elkövetőt a bűncselekmény végrehajtásától, de itt már megjelenik az akaratot megtörő fenyegetés egyik szükséges kelléke, a lőfegyver vagy annak utánzata. Ezekre az elkövetésekre jellemző, hogy jobban megtervezettek és kivitelezettek, nem ad hoc módon történnek, az elkövetők jobban

ügyelnek rá, hogy ne hagyjanak a helyszínen nyomokat és ne ismerjék fel őket, ennél fogva a felderítésük is nehezebb.

A tárgyi bizonyítási eszközök hiánya

A rablás bűncselekmények a kivitelezés minőségében eltérők, de a bűnözés mai viszonyai között már a kevésbé felkészült elkövetők is figyelnek arra, hogy az arcukat eltakarják, a felismerhetőségüket nehezítsék vagy lehetetlenné tegyék, kesztyűt viseljenek, illetve hogy megnehezítsék a meneküléshez használt jármű azonosíthatóságát. A mobiltelefonokból, illetve azok forgalmazási adataiból megszerezhető információk szintén széles körben ismertek bűnözői körökben, elterjedt kifejezések a „dobós kártya” és a „balhész” vagy „munkatelefon”, így az erről a területről beszerezhető és az eljárásokban bizonyítékként felhasználható lehetőségek erőteljesen leszűkültek.

A bűncselekmények után hátrahagyott nyomok és anyagmaradványok, illetve a rögzíthető tárgyi bizonyítási eszközök a helyszínek jellege és az elkövetők kvalifikáltsága folytán esetenként különböznek, de az határozottan kijelenthető, hogy az elkövetőtől származó, azonosításra alkalmas ujj-, illetve tenyérynymotörövedékek meglehetősen ritkán segítik a nyomozást.

A helyszínen rögzített anyagmaradványok DNS célzatú szakértői vizsgálata hosszú időt vesz igénybe. A helyszíni – jó esetben az elkövetőtől származó – biológiai anyag-maradványból felállított DNS-profil és az elkövetőként számításba vehető személyek DNS-mintájának összehasonlítása újabb időigényes vizsgálat, erre a nyomozó hatóság többnyire esetleges további bizonyítékként számíthat, az elkövető eljárás alá vonása után.

Összességében megállapítható, hogy habár a kriminalisztika és a természettudományok ismeretanyaga lehetővé teszi a tárgyi bizonyítási eszközök begyűjtését és értékelését, a bűncselekmények helyszínéről beszerezhető tárgyi bizonyítási eszközök csekély mennyisége miatt azonban a büntetőeljárásokban továbbra is hangsúlyosak a személyi jellegű bizonyítékok.

A sértettek lelki sérülése és ennek hatása a személyi bizonyításra

Egy rablás során a sértettet ért trauma nem kizárólag az ő mindennapi életére van befolyással, hanem a tőle felvett vallomásra, valamint a részvételével

megtartott bizonyítási eljárások eredményére is, ezt a nyomozás során mindig szem előtt kell tartani. Ahhoz, hogy ezt megértsük, elég, ha arra gondolunk, hogy egy lakásbetörés után, amikor a sértett nem is találkozik az elkövetővel, a felfogatott lakásba belépve, a személyes tárgyait szanaszét látva joggal érzi, hogy megsértették az intim szféráját. A legtöbb embernek már ettől is jelentősen csökken a biztonságérzete, ez pedig kihathat a mindennapi megszokott életére. Egy rablás után ez fokozottan jelentkezik a sértettekben, mivel olyan pszichikai traumát élnek meg, amelynek feldolgozása akár hosszú évekig is eltarthat. Ezt fokozza a fegyveres elkövetés, amikor az elkövető löfegyverrel vagy annak utánzatával fenyeget.

A fegyveres rablások nagyobb részét gáz-riasztó fegyverrel követik el, ezek többsége kinézetében valamely éles löfegyvert másol. E fegyverek megjelenése rendkívül hasonlít az eredeti, éles pisztolymodellhez. A gyártó általában arra is ügyel, hogy a fegyver színe, de még a feliratok se árulják el a gáz-riasztó jelleget, azaz nem festi azt más, feltűnő színre, és csak a minimális szöveget nyomja a szán oldalára. Igen alapos ismeret kell ahhoz, hogy ezek határozottan megkülönböztethetők legyenek a valódi löfegyvertől, így e fegyverek teljesen alkalmasak rá, hogy a megfenyegetettben nagy félelmet keltsenek. Arról nem is beszélve, hogy ezekkel is lehet súlyos sérülést okozni, mivel a csőtorkolatból kiáramló gázok egy-másfél méteren belül könnyebb, egy-két centiméteren belül életveszélyes, rászorított csőtorkolat és közeli lövés esetén, a támadott testrésztől (például halánték, szívgödör) függően, halálos sérülés okozására is alkalmasak lehetnek.

Itt fontos megjegyezni, hogy az elkövetők többsége nincs tisztában vele, és az eljárás alá vonásukkor gyakran éri meglepetésként őket az a tény, hogy a gáz-riasztó fegyverrel vagy bármely más löfegyverutánzattal elkövetett rablás büntetőjogilag ugyanúgy minősül, mintha éles löfegyverrel követték volna el. A megrökönyödést fokozza a „három csapás” szabály megismerése; e miatt a védőknek már az eljárás kezdeti szakaszában is fejfájásuk van, és a többnyire mit sem sejtő védenecikkel félve ismertetik az elítélés esetén várható büntetés mértékét, hogy aztán azok kétségbeesésükben többnyire azonnal új védőt válasszanak, abban bízva, hogy az előző csak téved.

A tanú vallomása az abból szerezhető információk révén a büntetőeljárás fontos bizonyítási eszköze, helyes vagy helytelen felvétele az egész eljárásra rányomhatja a bélyegét. A sértettek egy részénél a pszichikai trauma magát a kihallgatást, így a nyomozást is nehezíti, mivel zaklatott idegállapotuk miatt az elkövetőről sem tudnak mindig pontos leírást adni, illetve az általuk ugyanarról a személyről adott leírások között jelentős különbségek lehetnek.

Nem segíti a sértett által megélt bűncselekmény feldolgozását, de elkerülhetetlen, hogy a történekről és az általa észleltekről minden apró részletet újra felidézve kell beszámolnia, mivel a vallomása a nyomozás alapvető információforrása.

A kihallgatásokon gyakran előfordul, hogy a sértett legszívesebben csak annyiban mondaná el – ezzel együtt élné meg újra – a bűncselekményt, hogy jött az elkövető, fegyvert fogott rá, megfenyegette, majd távozott. A kihallgató által feltett, az egyes részletekre, így különösen a támadó által szó szerint mondottakra, illetve a személyleírására és cselekvésére vonatkozó kérdéseknél gyakori, hogy a sértett összeomlik, mivel az elkövető személye, az átélt stressz és a félelem, összességében az elszenvedett lelki sérülés újra felidéződik benne. Ez az eset ismétlődhet meg akkor is, ha a sértett úgynevezett dektívütkrös felismertőhelyiségben látja újra az elkövetőt. Ahogy végignézi a felállított indifferens személyeket, köztük az elkövetőt, az arcán azonnal látszik a felismerés, amint megpillantja támadóját; ezt sok esetben ismét az érzelmi katarzis követi.

A sértettek effajta érzelmi reakciójának tanúi voltunk egy 2003-ban történt ügyben is.

A személyi bizonyítás problémái egy konkrét ügyben

A történeti tényállás

2003. február 28-án 9.50 körül két férfi, kezében – feltehetően – lőfegyvert tartva bement az inárcsi takarékszövetkezetbe. A fejükön a szemnél kivágott símaszket viseltek. A pénzüintezetben három női alkalmazott tartózkodott, akik a fenyegetés hatására átadták a kasszában lévő egymillió-kétszázhuszezer forint készpénzt, ezt az elkövetők egy magukkal hozott kék színű sporttáskába pakolták. A két fegyveres kevesellte a kapott pénzt, ezért a munkatérbe mentek, az alkalmazottakat letérdeltették, és további készpénzt követeltek tőlük.

A munkatérben csak egy iratokat tartalmazó pánccélszekrényt találtak, ezért felhagytak a további követelözéssel. Ez után a sértetteket a mosdóba terelték, de mivel az ajtaját nem tudták rájuk zárni, így lelözéssel fenyegették meg őket, ha onnan előjönnek.

Az elkövetők egyike a pénzüintezetbe belépve csak később húzta le a símaszketjét, így róla rajzot készítettünk. A sértettek közül ketten jól megfigyelték ezt a személyt, és úgy nyilatkoztak, hogy az elkövetők közül ő volt

az idősebb, aki az utasításokat adta és a másik személyt is irányította. Elmondták, hogy negyven és ötven év közötti, 170–180 centiméter magas, bajszos, fehér bőrű férfi, aki már egy héttel korábban is járt a takarékszövetkezetben pénzváltás ürügyén.

A fiatalabb férfiről annyit tudtak elmondani, hogy kb. negyven év körüli, 170 centiméter magas, továbbá, hogy az arcának és a nyakának a maszk és a ruházat alól kilátszó része erősen borostás volt. Ő barna dzsekit viselt, amelynek hátulján egy piros színű, kézíráshoz hasonló felirat volt, amely E betűvel kezdődött.

Az elkövetők által használt fegyverekről átlagos leírást adtak, mindkettő szekrénytáras maroklőfegyverhez hasonlított, azzal a különbséggel, hogy az idősebb elkövető által használt eszközön hangtompítót is láttak.

A „felismerő” tanúk

A takarékszövetkezet környezetében sikerült olyan tanút találni, aki a rablás előtt látta az elkövetőket gépkocsijukban várakozni, majd a bűncselekmény időpontjában ugyanezt a járművet a helyszíntől nem messze üresen állni, de csak annyi volt valószínűsíthető, hogy egy fehér színű Volkswagen Golf I. típusú gépkocsit használtak a bűncselekményhez, amelynek a rendszáma talán G-vel kezdődött.

A tanú csak a vezetőülésben ülő – vélhetően a fiatalabb – személyre figyelt, de igazán pontos személyleírást róla sem tudott adni. Azt elmondta, hogy a férfi szőke, de inkább sárgás hajú volt, valamint ő is beszámolt az erőteljesen látszó borostáról.

A helyszíni szemlén szagmaradványt, egy ujjnyomtöröredéket, valamint egy lábbelinyomot sikerült rögzíteni, közülük az ujjnyomtöröredék és a lábbelinyom később azonosításra alkalmatlannak bizonyult. A pénzintézetben és annak környezetében nem volt biztonsági kamera.

A nyomozás egyik iránya a budapesti és Pest megyei fehér színű, VW Golf I. típusú gépkocsik és azok tulajdonosainak, üzemben tartóinak szűrése, illetve ellenőrzése volt, természetesen annak tudatában, hogy a gépkocsit nem feltétlenül a nyilvántartásban szereplő tulajdonosa használja, illetve a gépkocsikhoz köthető személy nem feltétlenül az az elkövető, akiről a grafika készült. A szűrés során – a forgalomból kivont gépkocsik számbavétele mellett – az elkövetőről rendelkezésünkre álló rajzot hasonlítottuk össze a gépkocsik tulajdonosainak, üzemben tartóinak, illetve a velük egy laciimre bejelentett, a személyleírásnak megfelelő személyek nyilvántartásban szereplő fényképeivel.

Ennek eredményeként 2003. március 3-án találtunk egy fehér színű, C-vel kezdődő rendszámú VW Golf I. típusú gépkocsit, amelynek tulajdonosa dabasi lakos volt.

A gépkocsi tulajdonosa egyáltalán nem hasonlított a rajzra, a vele egy lakcímrre bejelentett *V. József* viszont annál inkább. A rajz és a nyilvántartásban szereplő fényképe olyan hasonlóságot mutatott arca minden vonásában, beleértve az általa viselt bajuszt is, mintha egyenesen modellt ült volna.

A helyszíni adatgyűjtés során felvetődött, hogy a gépkocsi rendszáma G-vel kezdődött, így könnyen elképzelhető, hogy akár egy fekete színű ragasztószalag segítségével G-re változtatták a C-t. Dabas és Inárcs között kb. hat-hét kilométer a távolság, tehát közel van a helyszínhez, ami szintén azt erősítette, hogy *V. József*nek köze lehet a bűncselekményhez.

Még aznap házkutatást tartottunk *V. József* lakcímén, ennek során lefoglaltunk egy engedély nélkül tartott kilenc milliméteres éles lőfegyvert és 58 kilenc milliméteres löszert. Ezen felül *V. József* táskájából előkerült 214 900 forint készpénz, a kabátja zsebéből pedig 113 kétezerforintos bankjegy. Nagyon úgy nézett ki, hogy minden megvan, ami egy fegyveres rablólakásból elő szokott kerülni, egyedül a símaszka, a hangtompító és a fehér színű Golf hiányzott.

*V. József*et rablás büntette elkövetésének gyanúja miatt előállítottuk, de úgy gondoltuk, hogy a megalapozott gyanút annak a két tanúnak a felismerése jelenti majd, akik az elkövetőt három nappal korábban látták.

Az már a nyomozás elején is látható volt, hogy az elkövetők eljárás alá vonásában nagy szerepe lesz a felismerésre bemutatásnak. A tanú felismerő képessége, amelynek során a múltban rögzített emlékképét kell hogy összehasonlítsa az elé tárt valós személyekkel, több összetevő függvénye, erőteljes meghatározója az átélt trauma és ennek hatása az emlékezőképességére. Az bizonyos, hogy a felismerő képesség az eltelt idővel és a tanúnak bemutatott személyek számával arányosan egyre csökken.

Viszonylag kevés idő telt el a bűncselekmény óta, a tanúknak pedig még senkit sem mutattak, ezért joggal bíztunk benne, hogy ha *V. József* volt az elkövető, akkor eredményes lesz a felismertetés. Sikerült négy olyan indifferens személyt találnunk, akik külső jegyeikben (kor, magasság, testalkat és kinézet, beleértve a bajuszt is) hasonlítottak *V. József*re.

A felismerésre bemutatás a büntetőeljárás-jog és a krimináltaktika szabályainak betartásával történt. Egy erre a célra kialakított helyiségben felálltak az indifferens személyek, köztük *V. József*, majd megkezdődött a bemutatás, az egyik felismerő tanúval egy detektívtükör mögött.

A tanú reakciója megdöbbentő volt: könnyeivel küszködve határozottan kijelentette, hogy felismeri támadóját. A második felállítási sorrend után ugyanilyen eredmény született. Részlet a jegyzőkönyvben rögzített nyilatkozatából: *„Az 1-es számot viselő személy volt az, aki bejött a takarékszövetkezetbe és megtámadott minket, és ő volt, aki többet beszélt, és utasított minket. Ebben biztos vagyok, őt teljesen tisztán megfigyelhettem álarca nélkül.”* A tanú felismerése minden kétséget kizáró volt.

Következett a másik sértett, aki szintén jól megfigyelte az elkövetőt a rablás idején, és előtte is, amikor pénzt szeretett volna váltatni. Az előző felismerőt a második felismertetés idejére elkülönítettük, hogy a következő tanú minden befolyástól mentesen, a saját meggyőződéséből dönthesse.

A második tanú a tükör mögött felsorakozókat végignézve azonnal sírva fakadt, amint megpillantotta V. Józsefet. Ugyanezzel az eredménnyel végződött a második bemutatás is. A tanú nyilatkozata a jegyzőkönyvből: *„A 3-as számot viselő személy volt az, akiről tanúként is nyilatkoztam, mint támadóról, hiszen korábban is pénzt váltott, majd a támadáskor a támadóban a pénzt váltó személyt ismertem fel. [...] Ebben biztos vagyok.”*

A tanúk felismerése egyenként és összességében is hatásos és meggyőző volt. Biztosnak tűnt, hogy nem tévednek, az volt az elkövető, akit felismertek.

Mindenki örült: előkerült egy lőfegyver, nagy mennyiségű lőszer és készpénz, a tanúk pedig felismertek. Sikeresen felderítettünk egy fegyveres rablást, az egyik elkövető már megvan. Nincs más hátra, mint meggyanúsítani V. Józsefet, aki nyilván megtörik, beismeri tettét és megnevezi a társát, de ha tagad, vagy nem tesz vallomást, akkor is szinte borítékolható, hogy a bíróság elrendeli az előzetes letartóztatását.

V. József vallomást tett. Tagadta a rablás elkövetését, állította, hogy a lefoglalt lőfegyver tartásához korábban volt engedélye, de a fegyvert hatástalanította, a lőszerekkel pedig nem foglalkozott. Azt elismerte, hogy a lőszerket és a lőszer elemeket jogtalanul tartotta magánál. Elmondása szerint ruhakereskedésből él és piacon árul. A bűncselekmény napjára pontosan emlékezett, elmondta, hogy aznap hajnalban kelt, majd a kiskunmajsai piacra ment árulni, és délelőtt 11-ig el sem jött onnan. Megnevezett öt árust, akik tanúsíthatják, hogy ő a piacon volt, és a délelőtti folyamán folyamatosan ott tartózkodott. Állította, hogy sohasem járt az inárcsi takarékszövetkezetben.

A saját szemünkkel láttuk a tanúk felismerését, majd az érzelmi katarzist, amelyet ez belőlük kiváltott, amit a jegyzőkönyv nem tud visszaadni. A gyanúsítottnak az a „dolga”, hogy tagadjon, megpróbálja menteni magát, így meggyőződésünk volt, hogy csakis ő lehet az elkövető.

V. József a kihallgatáson nyugodtan és egykedvűen vette tudomásul, hogy fegyveres rablás elkövetésével gyanúsítják. Az idegességnek vagy egy súlyos bűncselekménnyel ártatlanul gyanúsított embertől várható kétségbeesésnek a jelét sem mutatta, ami szintén azt erősítette bennünk, hogy köze van a rabláshoz. Az öt kihallgató nyomozó azon kérdésére, hogy miért nem ismeri be a rablás elkövetését, beletörődve csak annyit válaszolt: „Majd kiderül az igazság.”

Az igazság egy része hamarosan valóban kiderült. V. Józsefet őrizetbe vettük, de a terhelő körülmények ellenére nem akartunk addig előterjesztést tenni az előzetes letartóztatására, amíg az általa megnevezett, vele túl közeli kapcsolatban nem álló, ezért vélhetően a hamis tanúzást még véletlenül sem vállaló öt személyt meg nem keressük az alibije ellenőrzésére.

E tanúk kihallgatása részben még az esti órákban, majd másnap délelőtt megtörtént. Mindannyian egyöntetűen állították, hogy V. József február 28-án egész délelőtt a kiskunmajsai piacon volt, és onnan 11.00 óráig nem ment el. Kiskunmajsa és Inárc között a távolság légvonalban is kilencven kilométer, így V. József nyilvánvalóan nem lehetett a takarékszövetkezetben tíz előtt tíz perccel. A V. Józsefnél lévő – viszonylag nagyobb mennyiségű – készpénzről pedig kiderült, hogy azt az előállítás előtt egy nappal vette fel egy másik takarékszövetkezetben, jogszerűen.

V. József őrizetét megszüntettük, vele szemben eljárás már csak a lőszerrel visszaélés miatt folytatódott az illetékes kapitányságon.

Az nyilvánvaló volt, hogy a V. Józsefet felismerő tanúk tévedtek, de nem ez volt a fő probléma. Ha a felismerésre bemutatásnál hibázik a tanú, annak végzetes következményei lehetnek a felismert személyre, illetve az eljárás sikeres befejezésére is. Jelen esetben ez utóbbi veszélye fenyegetett. Az első felismerés utáni minden további megismételt felismerés híján van a bizonyítási értéknek. Nyomozásunk további feladata pedig az volt, hogy megpróbáljuk kiküszöbölni a felismerők tévedésén alapuló rossz azonosítását, megtaláljuk az igazi elkövetőket és új bizonyítékokat szerezzünk be.

Fordulat a nyomozásban

A megoldásra nem kellett túl sokáig várni. Ahogy tapasztalataink szerint lenni szokott, egy sikeres pénzintézeti rablás után az elkövető nem áll meg egy bűncselekménynél, úgymond, ráérez az ízére. Egy ilyen támadás legfeljebb pár percig tart, és szerencsés esetben nagyon kifizető. Ami egyszer már sikerült, miért ne sikerülhetne megint, a pénzre pedig mindig szükség van,

ezért nem kell mást tenni, mint egy hasonló adottságú pénzintézetet keresni, és újra megcsinálni. Ez történt most is.

2003. március 10-én – a kérésünkre ekkor már sokkal éberebb – takarékszövetkezeti alkalmazottak felfigyeltek egy férfira az Inárcstól húsz kilométerre lévő Pusztavacson, amikor is a délelőtti órákban megjelent a pénzintézetben, és a hitellehetőségekről érdeklődött. Magáról annyit mondott, hogy Budapesten lakik. A takarékszövetkezet vezetője szerint a pár száz lakosú Pusztavacson ritkán érdeklődnek budapesti lakosok a hitellehetőségek felől, miután a fővárosban erre számtalan lehetőségük van. Ő konkrétan ezen az eseten kívül nem emlékezett ilyenre.

Gyanús volt nekik a férfi viselkedése is: mielőtt sorra került volna, láthatóan jól körülnézett. A férfi kb. 180 centiméter magas, 32 év körüli, rövid, barna haja a feje tetején sárgásra volt festve. Látták továbbá, amint a takarékszövetkezetből távozva egy a közeli ételmisszerűzet előtt parkoló, fehér színű VW Golf I. típusú gépkocsihoz ment, és annak vezetőülésére beült. A jármű rendszámát is megjegyezték.

Ugyanebben az időben az ételmisszerűzetbe is bement egy 45 év körüli bajszos férfi, aki távozáskor szintén a VW Golf irányába ment. Az alkalmazott, aki helyettesített az üzletben, elmondta, hogy ő egy hernádi kisboltban dolgozik, és látásból ismeri ezt a férfit, annyit tud róla, hogy nemrég vett egy tanyát valahol Hernád mellett. A hölgynek bemutattuk az inárcsi elkövetőről készült grafikát, kijelentette, hogy nagyon hasonlít a boltban járt férfira.

Ez után a gépkocsi tulajdonosán keresztül gyorsan eljutottunk annak használatához, A. Tibor budapesti lakoshoz, aki hasonlított a fiatalabb elkövető személyleírására, és még a személyigazolványa fényképén is borostás volt. Mindemellett nehéz helyzetben voltunk, mert tárgyi bizonyítékunk nem volt, és már jó néhány nap eltelt a bűncselekmény óta. Ha A. Tibor lakásában nem találunk a bűncselekmény elkövetésére utaló tárgyakat, akkor a nyomozás végleg zátonyra futhat.

Az a tanú, aki a vezetőülésben lévő férfit látta, már a kihallgatáskor is bizonytalan volt az esetleges felismerésében. Két felismerés pedig már így is „gyengítette” az ügyet, így ezt sem mertük megkockáztatni.

A. Tibor beleegyezett a poligráfus hazugságvizsgálatba. Az eredmény egyértelműen pozitív lett. A. Tibor tudta, hogy a rablásban ketten vettek részt; hogy a takarékszövetkezetben három alkalmazott tartózkodott, akiket a mosdóba próbáltak bezárni és azt is, hogy sporttáskájában vitték el a pénzt. A vizsgálat után A. Tibort gyanúsítottként hallgattuk ki, ő pedig beismerő vallomást tett. Részletesen beszámolt a bűncselekmény minden apró részletéről, köztük

olyan tényekről és körülményekről, amelyeket csak az elkövető ismerhetett. Elmondta, hogy ő kérte kölcsön egy ismerőse fehér Golfját, majd a társa, Cs. József szerzett egy rendszámot, amelyet az elkövetés előtt felszereltek. A rablászor ő egy gáz-riasztó fegyvert, míg Cs. József egy hangtompítóval ellátott éles lőfegyvert használt.

A. Tibor lakásából előkerült a két, szemnél kivágott símásk, a kék színű sporttáska, amelyben a pénzt vitték el, a hangtompító, az általa használt gáz-riasztó fegyver és a barna dzseki, hátulján a piros színű E-vel kezdődő felirattal, amelyről a tanúk is beszámoltak, valamint ötven kilenc milliméteres Browning Short lőszer.

Cs. József másnapi elfogásakor éppen a Hernád melletti tanyájáról indult volna a gépkocsijával, és ellenállt az intézkedésnek is, kis híján összetörve egy szolgálati autónkat. Mint kiderült, ittas volt. Ő az eljárásban következetesen tagadott, és az általa használt lőfegyver sem került elő, a helyszíni szagmaradvány vonatkozásában elvégzett szagazonosítás során viszont a Cs. Józseftől levett mintára jeleztek a szagazonosító kutyák.

Annak ellenére, hogy Cs. József és V. József arca nagyon hasonlított, voltak közöttük különbségek. Cs. József vagy tíz évvel idősebb és pár centivel alacsonyabb, gyengébb fizikumú és görnyedt testtartású volt. A felismerésre bemutatást Cs. József részvételével is megtartottuk, habár jól tudtuk, hogy ennek önmagában már aligha van bizonyító ereje.

Erre a körülményre természetesen ráértett Cs. József védője is, aki már a nyomozati szak további részében is igyekezett erre építeni a gyanúsított védelmét. A szembesítéseken a tanúkat azok bárminemű felismerésének hitelességét megkérdőjelező kérdésekkel bombázta, és észrevételek tömegét tette a jegyzőkönyvekben.

A bíróság ítélete és annak indokolása

A bíróság A. Tibort 2004. december 13-án öt év fegyházra és hat év közügyektől eltiltásra ítélte. Cs. József az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezést kihasználva és megszegve a lakhelyelhagyási tilalmat, a tárgyalás szünetében ismeretlen helyre távozott, így esetében az ügyet elkülönítették, és csak 2008. január 8-án született ítélet: hat év fegyházra és hét év közügyektől eltiltásra ítélte a bíróság.

Az A. Tibor ügyében hozott ítélet indokolása a vallomásairól megállapította, hogy azok egyrészt saját magára is terhelők, másrészt egybehangzók, továbbá e vallomásokat a helyszíniszemle-jegyzőkönyv, a tanúk vallomásai,

a fegyverszakértői vélemény, a pszichológus szakértői vélemény, a banki dokumentumok, a híváslisták és a házkutatási jegyzőkönyvek is erősítették és alátámasztották.

Az ítélet szerint a vádlottak cselekménye olyan, a Btk. 138. §-ában meghatározott súlyos hátrány kilátásba helyezése volt, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben jelentős félelmet keltsen azzal, hogy a lövésre utalás a sértettek életét, testi épségét közvetlenül fenyegette. A bíróság e vélekedését erősítette, hogy Cs. József – a sértettek által felismerten – hangtompítós fegyvert használt, ez a körülmény pedig jelentősen növelte a sértettekben kialakult fenyegetettségérzést.

Cs. József a nyomozás idején tagadta a bűncselekmény elkövetését, védekezésének lényege szerint a rablás időpontjában nem tartózkodott Inárcson. E nyilatkozatához sokáig ragaszkodott, majd egy újabb tárgyalási napon beismerte a bűncselekmény elkövetését, és a bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tett. Ennek alapján a bíróság megállapította, hogy Cs. József önmagával is ellentmondásba keveredett a tekintetben, hogy elkövette-e a terhére rótt bűncselekményt, ezért a beismerő vallomását fogadta el és tette az ítéleti tényállás alapjául, míg az ezzel ellentétes védekezését elvetette, és megállapította, hogy Cs. József csak a büntetőjogi felelősségét kísérte meg enyhíteni.

A mérlegelt és elfogadott bizonyítékok között szerepelt a helyszíniszemle-jegyzőkönyv, a fegyverszakértői és pszichológus szakértői vélemény, a jelentések, a beszerzett banki és lízingdokumentumok, valamint a szagazonosításról készült jegyzőkönyv. A Cs. József részvételével megtartott felismerésre bemutatások jegyzőkönyveit meg sem említette az ítélet, vagyis a bíróság elvetette azok felhasználhatóságát és bizonyítékkénti értékelését.

Összegzés

A bemutatott körülmények együttes jelentkezésének és két személy ilyen mértékű hasonlóságának megisméltődésére nagyon kis esély van, de a tanúk téves felismerését, illetve annak esetleges elhamarkodottságát vélhetően a felfokozott érzelmi állapotuk is befolyásolta. Ennek eljárási cselekményekre gyakorolt hatását sohasem szabad figyelmen kívül hagyni.

Egy rablás sértettjének viszonylag kevés ideje van, hogy a bűncselekményt – optimális esetben – fedetlen vagy részben fedett arccal elkövető személyt jól megfigyelje, az átélt pszichikai trauma pedig tovább nehezíti az

észlelését. Ennek ellenére a kihallgatáson igyekezni kell, hogy a legapróbb részletekig leírja az általa látott személyt, adott esetben időt hagyva neki, hogy csökkenjenek az emlékek felidéződésével jelentkező emocionális reakciói, ezáltal előtérbe kerülhessen a tárgyilagos emlékezete.

A felismerésre bemutatás az igazságszolgáltatásban továbbra is az egyik leggyakrabban használt bizonyítási eszköz. Tudvalévő róla azonban, hogy jellegét tekintve emberi, ennél fogva szubjektív, a történéseket észlelő személy pszichikumán és személyiségén átszűrődő, az emlékezőképességétől, előadásmódjától, valamint a jegyzőkönyvezésétől is függő produktum, amelynek hitelt érdemlősége még az eljárási szabályok betartása mellett és a szándékos ferdtéstől való mentesség esetén is bizonytalan lehet. Ezt a bizonytalanságot fokozza a felismerésre bemutatás előtt a tanúban újra jelentkező félelemérzet és szorongás, amelyet csökkenteni kell. Ezért célszerű a felismertetés előtt megkísérelni a tanú megnyugtatótását, hogy a lehetőségekhez mérten legalább érzelmileg stabil helyzetbe kerüljön.

A bizonyítási eljárást pedig kombinálni kell a sorba beállított személyek mozgatásával és beszélgetésével is, hiszen az elkövető a bűncselekmény idején sem áll szótlanul egy helyben, hanem többnyire aktívan cselekszik, így megfigyelhetővé válik a mozgása, a járása és a testtartása, illetve ezek jellegzetességei. Ugyanez mondható el az elkövető verbális sajátosságairól is. Hangszíne, hangmagassága és hanglejtése mellett az esetleges hangképzési zavarai (selypesség, raccsolás, orrhangzósság) és a beszédritmus zavarai (dadogás, hadarás) is jól érzékelhetők. E sajátosságok hozzá tartoznak az észlelt személy összképéhez, és együttes bemutatásuktól várható leginkább, hogy a felismerő megfontolt és a valós észlelésein alapuló döntést hoz.